

KASIM SÜLEYMANÎ SUİKASTI SONRASINDA İRAN'I BEKLEYEN SÜREÇ

Ahmet CÜLÜK

TASAV Dış Politika Araştırmaları Merkezi

Giriş

ABD'nin 3 Ocak tarihinde Irak'ın başkenti Bağdat'ta gerçekleştirmiş olduğu suikast ile dünya kamuoyu büyük bir şok yaşamış, saldırıda İran Devrim Muhafızları Ordusu dış operasyonlardan sorumlu Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymanî ve Haşdi Şabi Başkan Yardımcısı Ebu Mehdi el-Mühendis yaşamını kaybetmiştir. Saldırıda ayrıca Süleymanî'nin damadı, Haşdi Şabi Halkla İlişkiler ve Protokol Sorumlusu Muhammed Rıza Cabiri, Hasan Abdulhadi, Haydar Ali, Muhammed eş Şibani, Samir Abdullah ve Hizbullah'ın Irak Sorumlusu Muhammed Kothrani yaşamını yitirmiştir.

Saldırının arkaplanında İran'ın Irak'ta artan etkisi olmakla birlikte son olarak 29 Aralık 2019 tarihinde Haşdi Şabi tarafından ABD'nin Bağdat Büyükelçiliği'ne yapılan baskın saldırının gerekçesi olarak öne çıkarılmıştır. Bir ABD vatandaşının hayatını kaybettiği baskın ve eylemler, akıllara devrimin hemen ardından 1979 yılında ABD'nin Tahran Büyükelçiliği'nde görevli kişilerin İranlı devrimciler tarafından rehin alınması hadisesini hatırlatmıştır. Yine baskın esnasında iki Haşdi Şabi militanının büyükelçilik duvarı önünde "Bizim komutanımız Süleymanî" yazan bir yazının önünde vermiş oldukları poz da akıllara kazınmıştır.

Bu olayların da etkisiyle ABD'nin uzun bir dönemin ardından Ortadoğu'daki "karizmasının" en düşük seviyeye indiği yorumları yapıldıktan birkaç gün sonra ise Süleymanî ve beraberindekiler ABD tarafından vurularak komşu ülkelerde Şii nüfuzunu yayma girişimlerinde bulunan İran'a sert bir cevap verilmiştir. İran'da büyük bir şok ve travma yaratan bu suikastın ardından İran, misilleme olarak cenaze törenlerinin son gününde ABD'nin Irak'taki üslerine kendi toprakları içerisinden füze saldırısı gerçekleştirmiş fakat herhangi bir can kaybı yaşanmamıştır.

Kasım Süleymanî

Kasım Süleymanî suikastı, İran'ın cevabı ve sonrasında olabilecekleri anlamak adına Kasım Süleymanî'nin hikâyesine bakmakta fayda vardır. 1957 yılında İran'ın Kirman şehrinde doğan Süleymanî, fakir ve köylü bir ailenin evladı olarak Şah'a karşı muhalif bir gençlik geçirmiştir. Şah yönetimine olan muhalefetinden dolayı Ciroft'a sürgün edilmiş ve burada bugün İran'ın dinî lideri olan Ali Hamaney ile ilk temasını kurmuştur. O günden itibaren Hamaney'in siyasî kariyerinde sürekli olarak yanında bulunan Süleymanî, 1979 yılında İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesinin ardından Devrim Muhafızlarına ilk katılanlardan olmuş ve Süleymanî'nin ilk görevi Mahabad Kürtlerinin isyanını bastırmak olmuştur.

İran-Irak Savaşı süresince Saddam karşıtı Irak Kürtleri ile iyi ilişkiler kuran ve onları destekleyen Süleymanî, ayrıca Irak'taki Saddam Hüseyin rejimine muhalif Şiî örgütlenmeler ile de ilişkiler geliştirmiş ve bazı örgütlerin kurulmasına yardımcı olmuştur. ABD'nin Afganistan işgali sonrasında İran hükümetinin onayıyla ABD ile ilişkileri sürdüren ve sadece ABD'ye değil, İran'a tehdit olan Taliban kamplarının yerlerini ABD'ye bildiren yine Kasım Süleymanî olmuştur.

ABD'nin Irak'ta Saddam Hüseyin rejimini devirmesi, İran'ın dış politikasındaki çıkarlara uymakla birlikte sonrasında bölgedeki ABD askerinin İran içi yeni bir tehdit olacağını düşünen İran, Süleymanî aracılığıyla ABD karşıtı Şiî örgütlerin organizasyonunu sağlamıştır. 2006 yılında gerçekleşen İsrail-Hizbullah Savaşı'nın çıkış sebebi olan İsrail askerlerinin kaçırılması konusunda da Süleymanî'nin ismi geçmiştir. Süleymanî sadece bölgedeki Hizbullah gibi İran destekli Şiî örgütlenmelerin değil aynı zamanda Hamas gibi Sünni örgütlerin de askerî, lojistik ve maddî desteğinin sağlanmasında öne çıkmaktadır.

Bu doğrultuda düşünüldüğünde Süleymanî, Yemen'de Ensarullah hareketi, Suriye'de Şiî milis grupları, Irak'ta Haşdi Şabi ve çatısı altındaki Şiî milis grupları, Lübnan'da Hizbullah ve Filistin'de Hamas ile olan ilişkilerde öne çıkmıştır. Bu sebeple Şiî Hilali olarak adlandırılabilen, İran'ın "Direniş Ekseni" olarak adlandırdığı hat boyunca İran'ın dış politikası ve savunma doktrininin uygulayıcısı haline gelen en önemli aktör olmuştur. Öyle ki Ayetullah Hamaney, kendisi için vefat etmeden önce "Devrimin yaşayan şehidi" olarak bahsetmiştir. Irak doğumlu olan ama İran'da eğitim gören ve IŞİD sonrası Haşdi Şabi ile birlikte öne çıkan, Süleymanî ile birlikte ölen Ebu Mehdi el-Mühendis ise kendisini "Süleymanî'nin askeri" olarak tanımlamıştır.

Suikast Sonrası Görünüm

Süleymanî suikastının ortaya çıkardığı bazı gerçekler ve sonuçları ele alındığında görülmektedir ki; 2014 yılında IŞİD tehdidinin hat safhaya ulaşması sonucunda Irak'ın en büyük dinî mercii olan Ayetullah Sistani'nin Şiî toplumun kutsal mekânlarının korunması amacıyla yayımlamış olduğu fetva neticesinde Haşdi Şabi çatı örgütlenmesi altında iki hafta içerisinde yaklaşık 90.000 militanın toplanması

ile Irak'taki İran etkinliği için büyük bir fırsat oluşmuştur. İran bu süreci kullanışlı hâle getirmiş ve Irak üzerindeki etkisini arttırmıştır. Bugün sayısı 140.000 olan Haşdi Şabi örgütlenmesinin altındaki çoğu Şîf milis grubu, 2016 yılında Irak meclisinden geçen kanun ile resmî bir kolluk kuvveti sıfatına sahiptir.

Bununla birlikte, genele oranla az da olsa hâlâ resmî makamlardan bağımsız hareket eden Şîf milis grupları mevcuttur. Haşdi Şabi'nin Irak üzerinde sahip olduğu güç, İran'ın Irak üzerinde sahip olduğu güce doğru evrilmiş, İran bu süreci dış politikası ve güvenlik anlayışı çerçevesinde kullanışlı hâle getirmeyi başarmış, bölgedeki kutuplaşmayı konsolidasyonu için kullanmıştır. Bu sebeple ABD yıllar içerisinde İran'ın Irak üzerindeki etkisine karşı çıkararak İran menşeli grupları yok etmek için çaba sarf etmiştir. Gerek bu süreç, gerekse suikast göstermektedir ki hem ABD hem de İran, Irak'ın ulusal bütünlüğünü ve bağımsızlığını hiçe saymaktadır. Esasında yine bu sebeple geçtiğimiz aylar boyunca Irak'ta hem kamuoyu hem de Necef merkezli Şîf ekolü sadece ABD değil, aynı zamanda İran etkisine karşı protestolar düzenlemiştir.

İran ile ABD'nin Irak'taki egemenlik mücadelesi üzerinden vuku bulan bu kontrollü gerginlik, büyükelçilik baskını ile ABD tarafından kırmızı çizginin geçilmesi olarak yorumlanmasıyla Süleymanî suikastı gerçekleşmiş, bu suikast de İran tarafından ABD'nin kırmızı çizgiyi geçmesi olarak değerlendirilmiştir. ABD'nin ilk kez doğrudan İran'ı hedef alması artık bölgedeki vekâlet savaşlarında İran'ın vekil aktörleri ile kazandığı alanın genişlemesine izin vermek istemediğini göstermiştir. Süleymanî'nin öldürülmesi ile ABD kaybettiği inisiyatifi yeniden eline almıştır.

İran rejimi ise bu olayın ardından ülke içerisinde giderek zemininde çatlaklar meydana gelmeyen başlayan meşruiyetini yeniden sağlamak için büyük bir cenaze töreni düzenlemiştir. Önce Irak'ta yapılan cenaze töreninin ardından İran'a gelen cenaze için Tahran'da milyonlarca kişinin katıldığı ve izdihamdan dolayı 50'den fazla kişiyi öldüğü bir tören gerçekleşmiş ardından Süleymanî'nin memleketi Kirman'da ayrıca törenler düzenlenmiş ve defnedilmiştir. Cenaze süresince devrimden bu yana inşa edilmek istenen Şîf kimliğinin belirleyici olan bütün ritüelleri uygulanmış ve sürekli olarak Kərbela olayına atıflarda bulunulmuştur. Düzenlenen toplu matem gösterileri ile toplum düşman unsur karşısında yeniden birleştirilmek istenmiştir. Suikast ve cenaze süresince Hz. Hüseyin'in kız kardeşi Hz. Zeynep'ten atıfla kameraların karşısına sürekli olarak Süleymanî'nin kızı Zeynep çıkmıştır. Daha birçok ritüel ve yönlendirme ile toplum, misilleme için hazırlanmıştır.

Sonunda ise Süleymanî Kirman'da defnedilmeden hemen önce İran Devrim Muhafızları Ordusu tarafından Bağdat'ın 160 km batısında kalan Ayn el-Esad ve Erbil'deki üslerin ABD askerlerinin konuşlandığı bölümlerine füze saldırısı gerçekleştirilmiştir. Böylece İran da ABD'yi vekil aktörleri yerine direkt olarak hedef almıştır. İran, ABD'den misilleme gelmesi hâlinde İsrail ve Birleşik Arap

Emirlikleri'nin vurulacağını iddia etmişse de ABD'den misilleme gelmediği takdirde ise saldırıların devam etmeyeceği ve krizin derinleşmesini istemediklerini dile getirmiştir. Hiçbir ABD askerinin ölmediği saldırının ardından CNN International, ABD'nin saldırıdan yaklaşık 2,5 saat öncesinde haberdar olduğunu iddia etmiştir.

ABD üslerine gerçekleşen saldırının hemen ardından ise Ukrayna Hava Yolları'na ait bir yolcu uçağı düşmüş ve 176 kişi hayatını yitirmiştir. Yolcu uçağının düşmesinin ardından ortaya soru işaretleri çıkmış ve günlerce saklansa da sonunda uçağın "yanlışlıkla" İran hava savunma sistemleri tarafından füzeyle vurularak düşürüldüğü itiraf edilmiştir. İran Devrim Muhafızları Hava-Uzay Kuvvetleri Komutanı Tuğgeneral Emir Ali Hacızade, iletişim aksaklıkları nedeniyle Ukrayna uçağının seyir füzesi olarak algılandığını ve bu sebeple düşürüldüğünü duyurmuştur. Bu itirafın yarattığı etki ise büyük olmuş, uluslararası kamuoyu tarafından gösterilen tepkilere ek olarak İran'da yeniden gösteriler baş göstermeye başlamıştır.

Hem Süleymanî'ye karşı gerçekleştirilen misillemenin başarısızlıkla sonuçlanması hem de yolcu uçağının vurulması, toplumun bir kısmını tekrar sokaklara dökmüştür. Protestolarda öne çıkan bazı sloganlar ise protestoların ciddiyetini ortaya koyar niteliktedir: "İslam Cumhuriyeti rejimi yıkılmalı", "Düşmanımız içerde, Amerika değil", "Bunca yıldır cinayet, kahrolsun velayet", "Halk, referandum istiyor", "Sert intikam bizden alınıyor", "Diktatöre ölüm, yeter bu kadar zulüm", "Devrim Muhafızları diktatördür."

Sonuç

Görüldüğü üzere İran, Süleymanî suikastı ile bir prestij kaybına uğramakla kalmamış, meşruiyetini yeniden tesis etmek için kullanabileceği süreci iyi yönetememiş ve dahası bir yolcu uçağını vurmasıyla yeniden kitlesel protestolarla karşı karşıya kalmıştır. Ülkedeki protestolar bir yana bölgede Kasım Süleymanî'ni yarattığı karizmatik liderliğin yerini doldurabilecek bir liderin çıkması oldukça güç görünmektedir. Dolayısıyla, bu döneme kadar Süleymanî nezdinde sadakat ve bağlılık yemini eden bazı Şiî milis grupların daha bağımsız hareket etmesi ihtimali önümüzdeki süreçte olabilecekler arasındadır.

Yine de İran, ülke içerisindeki protestolar neticesinde meşruiyetini daha da kaybetmediği sürece en iyi bildiği strateji üzerinden vekil aktörleri aracılığıyla bölgedeki etkisini korumaya çalışacaktır. Bu süreçte ise İran hem ülke içinde hem de bölgede zayıf düşme ihtimalinin artması, Rusya'nın Suriye'de giderek daha ön plana çıkmasına yol açabilecektir. İran ile Rusya arasında daha örtülü olan rekabette Süleymanî'nin ölmesi Rusya için bir alan açacaktır.

İran'ın ABD'ye tehdit savurmanın ötesinde ciddi bir zarar verememiş veya bundan imtina etmiş olması, İran'ın itibarını derinden sarsmıştır. Nitekim, İran halkının

sokaklara inerek rejimi hedef alan sloganlarla kitlesel protestolar düzenlemesi de halk nezdinde rejimin itibarının zayıfladığına işaret etmektedir.

ABD-İran gerginliğinin kısa vadede azalacağını beklemek yanlış olacaktır. Aksine, ABD başkanı Trump'ın İran'ı dize getirmeye yönelik stratejisini bundan sonra daha kolay yürütmesi ve ABD lehine olacak bir nükleer anlaşmayı İran'a dayatması ihtimali yükselmiştir. ABD'nin yaptırımlarından ciddi derecede zarar gören İran halkının Süleymanî suikastı sonrasında ABD ile masaya oturması yönünde rejime baskısını artırması muhtemel görünmektedir.